



**МІНІСТЕРСТВО  
СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ  
(Мінсоцполітики)**

вул. Еспланадна, 8/10, м. Київ, 01601, тел.: (044) 226-24-45, факс: (044) 289-00-98 E-mail: [info@mlsp.gov.ua](mailto:info@mlsp.gov.ua),  
Код ЄДРПОУ 37567866, реєстраційний рахунок 35213015078737 в ДКСУ м. Києва, МФО 820172

На № \_\_\_\_\_ від \_\_\_\_\_  
№ \_\_\_\_\_

**Обласні, Київська міська  
державні адміністрації**

Про постанову Кабінету Міністрів  
України від 03.10.2018 № 800

Міністерство соціальної політики інформує, що 03.10.2018 було прийнято постанову Кабінету Міністрів України „Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю” № 800, якою передбачено організацію комплексних заходів щодо захисту прав та інтересів дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, дітей, яким загрожує небезпека, зміну підходів до їх виявлення, ведення обліку та надання допомоги, а також уникнення дублювання функцій залучених до цього суб'єктів, що сприятиме підвищенню оперативності та якості відповідних заходів, їх спрямування на забезпечення найкращих інтересів дітей.

З огляду на важливість порушених питань просимо забезпечити неухильне виконання вищезазначеної постанови Кабінету Міністрів України в межах регіону у тісній взаємодії з органами державної влади та посприяти виконанню органами місцевого самоврядування (структурними підрозділами з питань освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення тощо), службами у справах дітей, центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, органами Національної поліції, територіальними органами ДСНС та підпорядкованими підрозділами, спеціалізованими установами з надання безоплатної первинної правової допомоги, регіональними та місцевими центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги, бюро правової допомоги із залученням інститутів громадянського суспільства із використанням рекомендацій, що додаються.

Також просимо звернути увагу на те, що якісне виконання вищезазначеного нормативно-правового акту, вкрай важливого для забезпечення безпеки підростаючого покоління, залежить від якісного кадрового потенціалу, в першу чергу наявності служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, фахівців із соціальної роботи, кількості та фахової підготовки цих працівників. З огляду на зазначене просимо активізувати роботу в об'єднаних територіальних громадах регіону щодо утворення та належного кадрового забезпечення відповідних служб, введення посад зазначених фахівців.

Додаток: \_\_\_ арк.

**Заступник Міністра  
з питань європейської інтеграції**

**О. Чуркіна**



## РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо реалізації положень постанови Кабінету Міністрів України „Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю” від 03.10.2018 № 800

***1. Про Порядок взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, закладів та установ під час забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю (далі – Порядок взаємодії)***

*1. Нормативно-правове врегулювання питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, включаючи домашнє насильство*

Відповідно до Правил підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 06.09.2005 № 870:

- не допускається дублювання норм законодавства, у тому числі повтор нормативних положень, визначених раніше прийнятими актами Кабінету Міністрів України;

- нормативні положення повинні бути доступні для розуміння та застосування і не повинні містити зайву деталізацію, оскільки проект документа регулює суспільні відносини, а не вирішує конкретне питання.

З огляду на зазначене виконання Порядку взаємодії **повинно поєднуватись із нормами** інших нормативно-правових актів України, в першу чергу із нормами прямої дії законів України.

Так, Законом України „Про охорону дитинства” визначено поняття „жорстоке поводження з дитиною”, згідно із яким домашнє насильство є його частиною. Тому дія Закону України „Про запобігання та протидію домашньому насильству” розповсюджується і на захист прав дітей, які постраждали від жорстокого поводження у своїй родині.

Зокрема слід звернути увагу на те, що переважна більшість норм статті 9 Закону України „Про запобігання та протидію домашньому насильству” є нормами прямої дії та вимагають неухильного виконання. Це такі повноваження органів опіки та піклування в цілому та служб у справах дітей як їх структурних підрозділів зокрема, як:

- захист прав та інтересів постраждалої дитини, дитини-кривдника, у тому числі шляхом звернення до суду, представництва прав та інтересів дитини у суді при розгляді питань, пов'язаних із здійсненням актів домашнього насильства, зокрема про видачу обмежувального припису (частково відображено у типових положеннях про службу у справах дітей, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 30.08.2007 № 1068);

- надання згоди на отримання соціальних послуг постраждалою дитиною, дитиною-кривдником, якщо батьки, інші законні представники дитини є кривдниками або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини (частково

відображено у типових положеннях притулок для дітей служби у справах дітей, про центр соціально-психологічної реабілітації дітей, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 09.06.1997 № 565 та 28.01.2004 № 87, у примірному положенні про центр соціальної підтримки дітей та сімей, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 № 834, щодо влаштування дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, у тому числі дитини, яка постраждала від домашнього насильства до відповідного закладу за направленням служби у справах дітей);

- надання згоди на внесення персональних даних про дитину, яка повідомила про вчинення насильства або є постраждалою особою, до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, якщо батьки, інші законні представники дитини є кривдниками або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини;

- інформування постраждалої дитини, її батьків, інших законних представників, якщо вони не є кривдниками дитини, про права, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися;

- проведення профілактичної роботи з батьками, іншими законними представниками дитини із запобігання домашньому насильству стосовно дітей та за участю дітей;

- порушення перед органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування питання про притягнення до відповідальності згідно із законом посадових осіб у разі невиконання або неналежного виконання ними обов'язків під час виявлення фактів домашнього насильства, роботи з постраждалою дитиною, дитиною-кривдником (по суті відображено у типових положеннях про службу у справах дітей, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 30.08.2007 № 1068).

Звертаємо увагу, що відповідно до Закону України „Про охорону дитинства” дитина, яка потрапила в умови, що негативно впливають на її життя, стан здоров'я та розвиток у зв'язку з жорстоким поведінням, зокрема домашнім насильством, вважається дитиною, яка перебуває у складних життєвих обставинах.

Тому Порядок взаємодії до складних життєвих обставин, в яких перебуває дитина, відносить, зокрема, таку умову, як домашнє насильство, скоєне дитиною-кривдником.

Тобто заходи, передбачені статтею 9 Закону України „Про запобігання та протидію домашньому насильству”, щодо **захисту прав та законних інтересів дитини-кривдника**, повинні виконуватись, у тому числі в межах Порядку взаємодії.

Також інформуємо, що **заходи щодо забезпечення безпеки дитини, окрім передбачених пунктом 9 Порядку взаємодії або у поєднанні з ними**, можуть полягати у винесенні термінового заборонного припису стосовно кривдника відповідно до статей 24 – 25 Закону України „Про запобігання та протидію домашньому насильству”. При цьому **життєво важливе значення** має те, хто є кривдником по відношенню до дитини (батьки, інші законні представники, один з них, або інші родичі), чи може дитина залишатися у безпеці з батьками, іншими

законними представниками, одним із них, у разі застосування термінового заборонного припису стосовно кривдника.

Водночас інформуємо, що відповідно до Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 01.08.2018 № 654, такий припис виноситься за заявою постраждалої особи, а також за **власною ініціативою** працівника уповноваженого підрозділу поліції за результатами **оцінки ризиків**. Проте форми та / або інструкції проведення вищезазначеної оцінки ризиків наразі не існує. Тому Мінсоцполітики буде ініціювати питання щодо застосування оцінки рівня безпеки дитини у випадках застосування термінових приписів щодо кривдників дітей та / або одного з батьків з дитиною.

Також слід враховувати, що Порядком взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 р. № 658, передбачено інформування суб'єктами служби у справах дітей (за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти) не пізніше однієї доби у разі виявлення (звернення) дитини, постраждалої від домашнього насильства, а також якщо кривдником (особа, яка вчинила домашнє насильство у будь-якій формі) є дитина, **або постраждала особа звернулася разом з дитиною**.

При цьому звертаємо увагу, що відповідно до статті 1 Закону України "Про запобігання та протидію домашньому насильству", пункту 3 Порядку взаємодії дитина, яка стала **свідком (очевидцем)** домашнього насильства вважається дитиною, яка постраждала від такого насильства.

У разі виявлення дитини, яка постраждала від **торгівлі людьми**, слід керуватися також Порядком взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2012 р. № 783. Цим Порядком передбачено невідкладне інформування про дитину, яка постраждала від торгівлі людьми, відповідної служби у справах дітей для здійснення заходів щодо захисту прав дитини та направлення її у разі потреби до притулку для дітей служби у справах дітей або центру соціально-психологічної реабілітації дітей.

Отже, при забезпеченні соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, слід враховувати норми:

Сімейного, Кримінального кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення,

законів України „Про охорону дитинства”, „Про запобігання та протидію домашньому насильству”, „Про Національну поліцію”, „Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”, „Про соціальні послуги”, „Про захист суспільної моралі”, „Про протидію торгівлі людьми”;

типових положень про службу у справах дітей, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 30.08.2007 № 1068;

типових положень притулків для дітей служби у справах дітей, про центр соціально-психологічної реабілітації дітей, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 09.06.1997 № 565 та 28.01.2004 № 87;

примірного положення про центр соціальної підтримки дітей та сімей, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 № 834.

Водночас інформуємо, що Порядок взаємодії врегульовує питання розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення та є нормативно-правовим актом вищої сили, ніж міжвідомчий наказ. У зв'язку із цим норми Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення, затвердженого наказом Мінсоцполітики, МВС, МОН, та МОЗ від 19.08.2014 № 564/836/945/577, **застосовуватись вже не можуть**. Наразі вживаються заходи щодо його скасування.

## *2. Ідентифікація дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах*

Відповідно до Закону України „Про охорону дитинства” дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах, – дитина, яка потрапила в умови, що негативно впливають на її життя, стан здоров'я та розвиток у зв'язку з інвалідністю, тяжкою хворобою, безпритульністю, перебуванням у конфлікті із законом, залученням до найгірших форм дитячої праці, залежністю від психотропних речовин та інших видів залежності, жорстоким поводженням, зокрема домашнім насильством, ухилянням батьків, осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків, обставинами стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій чи збройних конфліктів тощо, що встановлено за результатами оцінки потреб дитини (відображено у підпункті 1 пункту 3 Порядку взаємодії).

**Наголошуємо**, що самі по собі такі обставини в житті дитини, як інвалідність, тяжка хвороба, перебування у конфлікті із законом, залежність від психотропних речовин та інших видів залежності тощо, не можуть бути розцінені як безумовна підстава для взяття дитини на облік дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах (далі – Облік).

Відповідно до статті 23<sup>1</sup> Закону України „Про охорону дитинства” усі дії щодо дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, спрямовуються на захист її прав та інтересів, усунення причин таких обставин і забезпечення безпечних умов її утримання та виховання, надання їй та її батькам комплексу необхідних послуг та соціальної допомоги від різних суб'єктів соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, у тісній взаємодії.

Так, дитина з інвалідністю, безперечно, зазнає негативного впливу свого стану на життєдіяльність, проте якщо вона проживає в родині та в громаді, де її права забезпечені, а потреби, у тому числі пов'язані із інвалідністю, задовольняються, вона вже отримує необхідні їй послуги, така дитина за результатами оцінки потреб не потребує взяття на Облік.

Також для прикладу, дитина, яка перебуває в конфлікті із законом, не завжди потребує взяття на Облік. Зокрема, якщо перебування дитини в конфлікті із законом пов'язане із зовнішніми ситуаційними факторами (вплив однолітків, недостатній рівень виховної та профілактичної роботи тощо), така дитина має право, зокрема, на застосування пробації, направленої на вирішення цієї проблеми, та не потребує взяття на Облік. Проте, **якщо перебування дитини в конфлікті із законом пов'язане із незадоволенням її основних потреб**

(неналежний рівень харчування та утримання, ухилення батьків від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини, жорстоке поводження з дитиною, яке призвело до формування у неї агресивного стилю поведінки), **пробація** як система наглядових та соціально-виховних заходів, які мають на меті виправлення засуджених, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень (Закон України „Про пробацію”) **не вирішить** основних проблем дитини, які призвели до конфлікту із законом, не задовольнить її потреби. Саме такі діти потребують взяття на Облік, для вжиття комплексних заходів їхнього соціального захисту.

Саме тому відповідно до пункту 5 Порядку взаємодії факт перебування дитини в складних життєвих обставинах установлюється за результатами оцінки потреб дитини у разі виявлення умов чи обставин, що негативно впливають на життя, стан здоров'я, розвиток дитини та призводять до неналежного рівня задоволення її індивідуальних потреб відповідно до віку, статі, стану здоров'я, інвалідності, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності.

Водночас, такі обставини, як безпритульність, залучення до найгірших форм дитячої праці, жорстоке поводження, ухилення батьків, осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків, **є безумовними свідченнями незадоволеності потреб дитини** та потребують обов'язкового проведення оцінки потреб дитини.

### *3. Координація заходів щодо соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах*

Як зазначалося раніше, саме Законом України „Про охорону дитинства” як актом вищої юридичної сили визначено, що складні життєві обставини дитини встановлюються за результатами оцінки потреб, яку проводять не посадові особи служби у справах дітей, а фахівці із соціальної роботи.

Водночас, саме Законом України „Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей” службу у справах дітей визначено відповідальною за:

- координацію зусиль місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності у вирішенні питань соціального захисту дітей та організації роботи із запобігання дитячій бездоглядності;

- ведення Обліку;

- проведення роботи з соціально-правового захисту дітей, запобігання бездоглядності та правопорушенням серед них, із соціально-психологічної реабілітації найбільш уразливих категорій дітей.

Крім цього, Сімейним кодексом України органи опіки та піклування наділенні правом приймати рішення про негайне відібрання дітей як механізмом забезпечення безпеки дітей при безпосередній загрозі для їх життя або здоров'я. При цьому безпосереднє ведення справ і координація діяльності стосовно захисту прав дітей, покладаються на служби у справах дітей як на структурні підрозділи районних, районних у мм. Києві та Севастополі держадміністрацій, виконавчих

органів міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, сільських, селищних рад об'єднаних територіальних громад, що є органами опіки та піклування.

Враховуючи вищевикладене, Порядок взаємодії визначає такі алгоритми при виявленні дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю:

1) невідкладне реагування

Відповідно до пунктів 6 та 7 Порядку взаємодії юридичні та фізичні особи, посадові особи, працівники суб'єктів виявлення та / або організації соціального захисту відповідної категорії дітей **невідкладно інформують** про дитину, яка постраждала від жорстокого поводження або життя чи здоров'ю якої загрожує небезпека, представника служби у справах дітей за місцем її виявлення та орган Національної поліції. Пунктами 2 та 2 пункту Порядку взаємодії визначені орієнтовні ознаки жорстокого поводження з дитиною та / або загрози її життю або здоров'ю.

Крім цього, пунктом 8 Порядку взаємодії визначено особливості виявлення дітей, які постраждали від жорстокого поводження або життя чи здоров'ю яких загрожує небезпека, закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту дітей, іншими закладами та установами.

**Наголошуємо**, що у всіх органів, в першу чергу органів опіки та піклування, незалежно від наявності у їхньому складі служби у справах дітей, є повноваження щодо виявлення дітей, які потребують допомоги, у тому числі дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, дітей, які постраждали від жорстокого поводження, дітей, життя і здоров'ю яких загрожує небезпека.

Зокрема, за ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, передбачена кримінальна відповідальність (стаття 136 Кримінального кодексу України).

Після отримання вищезазначеної інформації, відповідно до пункту 8 Порядку взаємодії, служба у справах дітей **обов'язково разом** з уповноваженим підрозділом органу Національної поліції, фахівцем із соціальної роботи, представниками закладу охорони здоров'я невідкладно проводить оцінку рівня безпеки дитини.

Розділ VI акту проведення оцінки рівня безпеки дитини згідно із додатком 10 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866 (далі – Порядок діяльності) передбачає чотири варіанти висновку щодо рівня безпеки дитини: дуже небезпечно, небезпечно, ознаки небезпеки відсутні, безпечно. Враховуючи це, за результатами проведення оцінки рівня безпеки дитини можливі такі дії:

а) висновок – дуже небезпечно (встановлено загрозу життю чи здоров'ю дитини):

- **службою у справах дітей** відповідно до Порядку діяльності забезпечується **тимчасове влаштування дитини**, у разі потреби готується рішення органу опіки та піклування про її **негайне відібрання** (у випадку, якщо життя і здоров'ю дитини загрожували її законні представники або особа, в сім'ї якої виховувалася дитина), забезпечується взяття дитини на **первинний облік**

дітей, які залишилися без батьківського піклування, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (у такому випадку дитина на Облік не береться).

Примітка: відповідно до пункту 8 Порядку діяльності у разі надходження та підтвердження інформації про загрозу життю або здоров'ю дитини, яка проживає на території села, селища, **виконавчий орган відповідної сільської, селищної ради** протягом одного календарного дня приймає рішення про невідкладне відібрання дитини у батьків або осіб, які їх замінюють, забезпечує її тимчасове влаштування та в день відібрання дитини письмово повідомляє про це службі у справах дітей. У такому випадку проведення оцінки рівня безпеки дитини є **не обов'язковим**, бо часто може бути неможливим, наприклад, за відсутності доступу до відповідного приміщення тощо.

- у разі застосування представниками органу **Національної поліції термінового заборонного припису** стосовно кривдника відповідно до статей 24 – 25 Закону України „Про запобігання та протидію домашньому насильству” та комісійного висновку про рівень безпеки, який передбачає можливість перебування дитини з батьками, іншими законними представниками, одним із них, **фахівцем соціальної роботи** проводиться **оцінка потреб дитини та її сім'ї**. За результатами цієї оцінки потреб дитини, відповідно до пункту 10 Порядку взаємодії служба у справах дітей приймає рішення про взяття дитини на Облік (з урахуванням абзацу першого на сторінці 3 цих рекомендацій);

б) висновок – небезпечно або ознаки небезпеки відсутні: передбачається обов'язкове проведення оцінки потреб дитини та її сім'ї, за результатами якого служба у справах дітей приймає рішення про взяття дитини на Облік.

2) складні життєві обставини дитини, які не потребують невідкладної взаємодії

Відповідно до абзацу першого пункту 7 та пункту 10 Порядку взаємодії:

- суб'єкти виявлення та / або організації соціального захисту відповідної категорії дітей зобов'язані надіслати не пізніше ніж через три робочих дні після виявлення дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, повідомлення про неї до закладу, установи чи організації, що надає соціальні послуги дітям і сім'ям з дітьми (далі – соціальний заклад), та / або фахівця із соціальної роботи за місцем проживання (перебування) дитини для проведення цим закладом або фахівцем оцінки її потреб, а також надання такій дитині та її сім'ї послуг у межах своїх повноважень;

- служба у справах дітей за місцем проживання (перебування) дитини після отримання від соціального закладу або фахівця соціальної роботи повідомлення щодо підтвердження інформації про складні життєві обставини, в яких перебуває дитина та її сім'я (у разі наявності), та копії акта оцінки потреб дитини та її сім'ї протягом місяця приймає рішення про взяття дитини на Облік, шляхом видання відповідного наказу.

Тобто чітко мається на увазі **обов'язок соціального закладу або фахівця із соціальної роботи повідомляти службу у павах дітей про результати оцінки потреб дітей**, про яких поінформовано як про таких, що перебувають у складних життєвих обставинах.



Тобто Порядком взаємодії **передбачено інформування служби у справах дітей**: у випадку жорстокого поводження з дитиною, загрози її життю чи здоров'ю – невідкладне; у всіх інших випадках – після проведення оцінки потреб соціальним закладом або фахівцем із соціальної роботи.

Водночас відповідно до пункту 5 Порядку взаємодії суб'єкти виявлення та / або організації соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, забезпечують виявлення таких дітей під час виконання своїх професійних чи службових обов'язків **відповідно до інструкцій**, затверджених спільним наказом Мінсоцполітики, МОЗ, МОН, МВС.

Нарізі робота над розробкою та затвердженням відповідного наказу триває.

У зв'язку із цим, до затвердження вищезазначеного спільного наказу, **для проведення обов'язкової оцінки потреб** з метою підтвердження або спростування факту перебування дитини у складних життєвих обставинах, просимо керуватися підставами, визначеними у пункті 2 Порядку ведення службами у справах дітей обліку дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, затверджений наказом Мінсоцполітики від 27.01.2014 № 27.

Проте звертаємо увагу, що усі інші пункти вищезазначеного Порядку **застосовуватись вже не можуть**, оскільки Порядок взаємодії врегульовує відповідні питання та є нормативно-правовим актом вищої сили, ніж відомчий наказ.

3) виняткові випадки взяття дитини на облік дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах

Відповідно до пункту 11 Порядку взаємодії прибуття дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з тимчасово окупованої території України, надання дітям статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, є підставами для взяття таких дітей на облік протягом семи робочих днів після їх виявлення **без отримання** від соціального закладу **підтвердження** інформації про складні життєві обставини, в яких перебувають діти та їх сім'ї (у разі наявності). Оцінка потреб таких дітей проводиться соціальним закладом та / або фахівцем із соціальної роботи **після** взяття їх на облік.

Тобто, заходи, передбачені пунктами 12 та 13 Порядку взаємодії вживаються по відношенню до дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які прибули з тимчасово окупованої території України, дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, **вживаються виключно у разі, якщо оцінка потреб таких дітей засвідчує необхідність у них.**

Також звертаємо увагу, що у разі наявності у служби у справах дітей **документально засвідчених** відомостей, які надійшли від органів внутрішніх справ, територіальних органів Державної пенітенціарної служби України, прокуратури та судів, складеного акту обстеження умов проживання дитини, що **засвідчують** безпритульність дитини, залучення її до найгірших форм дитячої праці, жорстоке поводження з дитиною, та **входять в протиріччя** із результатами здійсненої соціальним закладом або фахівцем із соціальної **роботи оцінкою потреб**, служба у справах дітей **має право взяти дитину на Облік**, керуючись її

найкращими інтересами та власними повноваженнями згідно із Законом України Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”. При цьому працівник соціального закладу або фахівець із соціальної роботи повинен бути залучений до міждисциплінарної команди для складання індивідуального плану соціального захисту такої дитини з повторним проведенням оцінки її потреб.

Разом із тим рекомендуємо у наказі про взяття дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, на Облік вказувати як підставу особливості незабезпечення потреб дитини, встановлені за результатами оцінки її потреб.

#### *4. Визначення загрози життю або здоров'ю дитини*

При визначенні загрози життю або здоров'ю дитини просимо враховувати наступне:

- термін „загроза життю або здоров'ю дитини” **не є тотожним** терміну „жорстоке поводження з дитиною”. Наприклад, дитину у віці 3 років, яка сама перебуває, наприклад, біля крутого схилу, що веде до повноводної річки, або біля ополонки, може ніхто не ображати, вона не буде зазнавати жорстокого поводження, проте її життю і здоров'ю загрожуватиме небезпека;

- обставини можуть бути розцінені як загроза життю або здоров'ю дитини виходячи з її індивідуальних особливостей і потреб залежно від віку, статі, стану здоров'я, інвалідності, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності. Крім цього слід враховувати фактори оточення та соціальної характеристики родини. Так, наприклад, залишення на півгодини дитини віком до семи років в приміщенні житлового будинку вдень у період її сну матір'ю, по відношенню до якої ніколи не було повідомлень про неналежне виконання батьківських обов'язків, може бути пов'язане із її потребою терміново здійснити важливі покупки в продуктовому магазині біля дому, тому може не розцінюватись як загроза життю та здоров'ю дитини;

- при оцінці обставин, що заподіяли шкоду нормальному фізичному, духовному, моральному розвитку дитини, у зв'язку з чим вона потребує допомоги слід враховувати особливості захисту морального та фізичного життя дітей, передбачених Законом України „Про захист суспільної моралі”, статтями 156, 300-304 (та іншими) Кримінального кодексу України, а також обов'язок батьків щодо реалізації норм статті 150 Сімейного кодексу України.

#### *5. Тимчасове влаштування дитини як результат забезпечення безпеки дитини*

Відповідно до пункту 9 Порядку взаємодії, у разі виявлення (підтвердження) під час проведення оцінки рівня безпеки дитини фактів загрози її життю чи здоров'ю вона може бути негайно направлена до закладу охорони здоров'я для обстеження та надання необхідної медичної допомоги, в тому числі лікування в стаціонарних умовах, та документування факту жорстокого поводження з нею або тимчасово влаштована.

Відповідно до пункту 31 Порядку діяльності дитина може бути тимчасово влаштована:

- 1) в сім'ю родичів, знайомих.

Відповідно до Порядку діяльності таке влаштування здійснюється за наказом служби у справах дітей та може бути здійснено за результатами оцінки рівня безпеки дитини за умови згоди такої сім'ї;

2) в сім'ю патронатного вихователя.

Відповідно до Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 № 148, акт проведення оцінки рівня безпеки дитини або оцінки потреб дитини та її сім'ї, що підтверджує необхідність тимчасового влаштування дитини, є підставою для тимчасового влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя;

3) в такі заклади соціального захисту дітей, як притулок для дітей служби у справах дітей, центр соціально-психологічної реабілітації дітей, центр соціальної підтримки дітей та сімей.

Відповідно до положень про вищезазначені заклади, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 09.06.1997 № 565, від 28.01.2004 № 87 та від 16.11.2016 № 834, таке влаштування здійснюється відповідно до направлення служби у справах дітей, якій підпорядковується відповідний заклад, видане на підставі клопотання служби у справах дітей, або згідно з актом уповноважених підрозділів органів Національної поліції, що може бути здійснено за результатами оцінки рівня безпеки дитини);

4) спеціалізований будинок дитини, дитячий будинок-інтернат системи соціального захисту населення.

Відповідно до Типового положення про дитячий будинок-інтернат, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 978, влаштування дитини з інвалідністю до будинку-інтернату здійснюється згідно з путівкою, виданою структурним підрозділом з питань соціального захисту, зокрема, на підставі заяви керівника установи, в якій перебувала дитина з інвалідністю, а також переліку документів, які підтверджують наявність медичних підстав до такого влаштування. Тому за результатами оцінки рівня безпеки дитини з інвалідністю її варто влаштовувати спочатку до закладу охорони здоров'я для обстеження та надання необхідної медичної допомоги.

Відповідно до Типового положення про будинок дитини, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 18.05.1998 № 123, одними із підстав влаштування дитини до будинку дитини є рішення органу опіки та піклування, акт про дитину, покинуту в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яку відмовилися забрати батьки чи інші родичі, про підкинуту чи знайдену дитину, які **може бути** прийнято / складено за результатами оцінки рівня безпеки дитини.

Водночас наголошуємо, що вищезазначені норми наказу Міністерства охорони здоров'я України від 18.05.1998 № 123 щодо влаштування дітей розповсюджуються як на спеціалізовані будинки дитини так і на будинки дитини загального типу.

Тому, з метою забезпечення найкращих інтересів дитини, за умови необхідності у її терміновому влаштуванні та відсутності у регіоні спеціалізованих будинків дитини (або відсутності у дитини показань до

влаштування саме у такий заклад), а також сім'ї патронатного вихователя, яка могла б прийняти дитину, вона може бути тимчасово влаштована до будинку дитини загального типу;

5) звертаємо увагу на **особливості влаштування дітей, розлучених з сім'єю**, які є іноземцями або особами без громадянства та виявили бажання особисто чи через інших осіб набути статусу біженця або особи, яка потребує додаткового захисту.

У разі, якщо такі діти ще знаходяться у процедурі визнання біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, та не мають родичів, знайомих за місцем виявлення, вони можуть бути тимчасово влаштовані до загальноосвітніх шкіл-інтернатів відповідно до наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства соціальної політики України від 10.09.2012 № 995/557.

#### *6. Утворення міждисциплінарної команди*

Відповідно до Порядку взаємодії та Типового положення про Комісію з питань захисту прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866 (далі – Комісія) міждисциплінарна команда – команда фахівців, з числа працівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування, зокрема служби у справах дітей, структурних підрозділів районних, районних у м. Києві та Севастополі держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі утворення) рад, сільських, селищних рад об'єднаних територіальних громад з питань освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, уповноважених підрозділів органів Національної поліції (органів ювенальної превенції), закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, тимчасово утворена для забезпечення найкращих інтересів дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю.

Пунктом 12 Порядку взаємодії передбачено, що для організації соціального захисту дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, і надання підтримки її сім'ї (у разі наявності) протягом двох тижнів після взяття дитини на облік службою у справах дітей утворюється така міждисциплінарна команда. При цьому передбачено, що персональний склад міждисциплінарної команди затверджується на засіданні Комісії за поданням служби у справах дітей.

У зв'язку із цим роз'яснюємо, що персональний склад міждисциплінарної команди з числа усіх вищеперерахованих суб'єктів затверджується комісією з питань захисту прав дитини один раз, з можливістю внесення змін до нього у зв'язку із кадровими змінами.

Водночас, після взяття конкретної дитини на облік дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, відповідна служба у справах дітей, враховуючи пропозиції вищезазначених суб'єктів, видає наказ щодо формування міждисциплінарної команди для цієї дитини із числа посадових осіб та працівників, які увійшли до персонального складу міждисциплінарної команди, затвердженого Комісією, виходячи із потреб дитини у різних послугах.

7. *Визначення загальних та окремих обов'язків різних органів та структур щодо виявлення, взаємоінформування та організації надання допомоги дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема постраждалим від жорстокого поводження і тим, життю або здоров'ю яких загрожує небезпека,*

В контексті порушеного питання особливу увагу звертаємо на такі норми Порядку взаємодії:

1. Голови міських, сільських, селищних рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад, а також старости сіл і селищ, визначених за рішенням місцевої ради об'єднаної територіальної громади, несуть персональну відповідальність за забезпечення виявлення дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, випадків жорстокого поводження з ними, виникнення безпосередньої загрози їх життю або здоров'ю, надання таким дітям допомоги в межах повноважень і своєчасне інформування про них відповідних суб'єктів виявлення та / або організації соціального захисту дітей (пункт 7 Порядку взаємодії).

2. У разі, коли без завчасного попередження дитина з невідомих причин не з'явилася в закладі освіти, до якого вона зарахована для здобуття дошкільної, початкової, базової середньої або профільної середньої освіти адміністрація закладу з'ясовує причини відсутності дитини на заняттях/уроках (пункт 8 Порядку взаємодії).

3. У разі, якщо адміністрація закладу має підстави вважати, що життю або здоров'ю дитини може загрозувати небезпека – вона зобов'язана невідкладно у строк, що не перевищує однієї доби, повідомити, зокрема за допомогою телефонного зв'язку, про таку дитину представнику служби у справах дітей за місцем її проживання та органам Національної поліції (пункт 8 Порядку взаємодії);

4. Організація допомоги дітям, які постраждали від жорстокого поводження, життю або здоров'ю яких загрожує небезпека, органами Національної поліції передбачає, зокрема, проникнення до житла чи іншого приміщення (володіння) особи без її згоди або вмотивованого рішення суду у невідкладних випадках, пов'язаних з виникненням безпосередньої загрози життю або здоров'ю дитини, або за наявності підстав вважати, що така загроза існує (пункт 17 Порядку взаємодії).

При цьому звертаємо особливу увагу, що вищезазначений захід здійснюється **не тільки після** оцінки рівня безпеки дитини. В першу чергу він необхідний саме для її проведення за наявності підстав вважати, що загроза життю або здоров'ю дитини існує.

Крім цього слід враховувати, що відповідно до статті 42 Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні” сільський, селищний, міський голова несе персональну відповідальність за здійснення наданих йому законом повноважень. Згідно зі статтею 41 Закону України „Про місцеві державні адміністрації” голови місцевих державних адміністрацій видають розпорядження одноособово і несуть за них відповідальність згідно із законодавством.

Також повторно наголошуємо, що за ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, передбачена кримінальна відповідальність (стаття 136 Кримінального кодексу України).

## ***II. Про внесення змін до Порядку діяльності***

*1. Складання індивідуального плану соціального захисту дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування*

У випадку, якщо дитина-сирота, дитина, позбавлена батьківського піклування, проживає (перебуває) не за місцем її первинного обліку, індивідуальний план її соціального захисту складається за місцем її первинного обліку.

Це обумовлено тим, що інформація про дитину, а головне, про вже здійсненні та заплановані заходи її соціального захисту, повинна бути акумульована в одному органі, який відповідно до законодавства забезпечує її супровід до досягнення повноліття (пункт 18 Порядку діяльності). Це дозволить уникнути розпорошення такої інформації, наявності декількох індивідуальних планів соціального захисту, що дублюватимуть одне одного або навпаки, не міститимуть дійсно необхідних дитині заходів, забезпечить врахування історії дитини, зокрема її переміщень, при плануванні її соціального захисту.

Крім цього пункт 19 Порядку діяльності вже передбачає систематичний обмін інформацією між службами у справах дітей за місцем первинного обліку дитини та за місцем її проживання (перебування).

*2. Особливості подальшого влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування*

Норма, внесена до пункту 35 Порядку діяльності, щодо розгляду на засіданні комісії з питань захисту прав дитини матеріалів, в яких обґрунтовано підстави для влаштування дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, у сімейні форми виховання, викликана наступним.

З потенційними (чи вже функціонуючими) прийомними сім'ями, дитячими будинкам сімейного типу, сім'ями опікунів, піклувальників та дітьми, які влаштовуються до них, працює низка суб'єктів: служба у справах дітей, центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, заклади охорони здоров'я, часто – заклади освіти та соціального захисту.

Тому з метою упередження подальшого виведення дитини із родини, її самовільного залишення, порушень прав та інтересів дитини в ній, забезпечення законності прийнятих рішень вкрай важливо врахувати позицію кожного такого суб'єкта (навіть за відсутності спору кандидатів) при визначенні форми виховання кожної дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування.

Також змінами до пункту 35 Порядку діяльності закріплено, що відтепер у рішенні органу опіки та піклування про влаштування дитини до закладу охорони здоров'я, освіти, іншого закладу або установи, в яких проживають діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, обов'язково вказується її найменування та строк перебування, який не може перевищувати одного навчального року. Також встановлено, що продовження строку перебування дитини в такому закладі визначається рішенням органу опіки та піклування після

розгляду на засіданні комісії з питань захисту прав дитини стану виконання індивідуального плану соціального захисту дитини в частині забезпечення її права на виховання у сім'ї.

Така норма обумовлена необхідністю посилення відповідальності органів опіки та піклування за забезпечення прав та найкращих інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які походять з відповідної громади, а також обізнаності цих органів щодо місця перебування окресленої категорії дітей, за яких вони відповідають, та за стан забезпечення права цих дітей на сімейне виховання.

Тобто, рішення органу опіки та піклування про влаштування дітей окресленої категорії до різних типів закладів інституційного догляду та виховання повинно прийматись на підставі відповідних: направлення (путівки) служби у справах дітей до дитячого будинку або загальноосвітньої школи-інтернату, путівки структурного підрозділу з питань соціального захисту до дитячого будинку-інтернату, направлення структурного підрозділу з питань охорони здоров'я до будинку дитини.

*3. Оцінка потреб сім'ї при розв'язанні питань щодо повернення дітей на виховання батькам і спорів між батьками щодо виховання дітей*

Відповідно до пункту 72 Порядку діяльності у разі, коли батьки дитини проживають у межах різних адміністративно-територіальних одиниць, той із батьків, який подав заяву про визначення місця проживання дитини з ним, звертається до служби у справах дітей за місцем свого проживання (перебування) стосовно проведення обстеження його житлово-побутових умов і складення акта обстеження умов проживання. Зазначений акт передається заявником до служби у справах дітей за місцем проживання (перебування) дитини, працівник якої проводить з ним бесіду.

Водночас зміни, внесені до цього пункту постановою Кабінету Міністрів України від 03.10.2018 № 800, передбачають обов'язок служби у справах дітей, якою вирішується окреслене питання, звернутися до соціального закладу та / або фахівця із соціальної роботи для забезпечення проведення оцінки потреб сім'ї з метою встановлення спроможності матері, батька виконувати обов'язки з виховання дитини та догляду за нею.

У зв'язку із цим звертаємо увагу, що у разі, коли батьки дитини проживають у межах різних адміністративно-територіальних одиниць, службі у справах дітей варто звернутися до соціального закладу та / або фахівця із соціальної роботи як за місцем проживання матері, так і за місцем проживання батька.

Водночас, відсутність своєчасного інформування про результати оцінки потреб того з батьків, який проживає в межах іншої адміністративно-територіальної одиниці, не є підставою для перенесення розгляду питання, оскільки у врахуванні таких відомостей в першу чергу зацікавлений той із батьків, який подав заяву про вирішення відповідного спору.

### ***III. Про нову редакцію Типового положення про Комісію***

В контексті відмінностей нової редакції Типового положення про Комісію особливу увагу звертаємо на таке:

1) розширено склад комісії з питань захисту прав дитини представниками закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, які безпосередньо та в першу чергу взаємодіють з дітьми та їхніми сім'ями;

2) передбачено обов'язковість участі у засіданнях Комісії повнолітніх осіб, а також дітей (якщо вони досягли такого віку та рівня розвитку, що можуть висловити свою думку), відносно яких прийматиметься рішення або складатиметься висновок органу опіки та піклування, та інформування їх про час і місце проведення засідань, а також обмеження переносів розгляду питання у зв'язку з їх відсутністю з метою уникнення маніпулювань.

